

Emlékezés Kazinczy Gáborra (1818-1864), a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjára

Remembering Gábor Kazinczy (1818–1864), Corresponding Member of the Hungarian Academy of Sciences

Kazinczy Gábor a reformkor, az önkényuralom és provizórium időszakának neves írója és politikusa, Kazinczy Ferenc unokaöccse volt. Kiváló szónoki tehetségét kortársai Kossuth Lajoséhoz hasonlították. Országgyűlési képviselő, a Magyar Tudományos Akadémia levelező és a Kisfaludy-Társaság rendes tagja volt.

Kazinczy Gábor 1818. július 18-án birtokos nemesi családból született a Zemplén vármegyei Berettőn. Édesapja Kazinczy István, Kazinczy Ferenc unokatestvére, édesanyja Boronkay Rozália volt. Hétéves korában Sárospatakra került, ahol tanulmányaiban szorgalmával tűnt ki, osztályelső lett. Édesapjának 1827. december 17-én történt halála után egészségi állapota romlani kezdett, ezért 1828-ban Sárospatakról Késmárcra került. Tanulmányait Késmárkon a felsőbb iskolában folytatta, ahol szinte mindent latinul tanítottak. Itt kezdett el intenzíven érdeklődni a német irodalom iránt. Romló egészségi állapota miatt ismét levegőváltozást javasoltak orvosai, ezért 1829-ben Eperjesre ment, ahol 1832 közepéig tanult. Itt ismerkedett meg a tanulmányait szintén ugyancsak Eperjesen folytató Pulszky Ferencel is. Már tizenhárom éves korában elhatározta, hogy nagybátyja, Kazinczy Ferenc (1759-1831) példáját követve író lesz. Az 1832. évi hosszas betegeskedése után ismét Sárospatakon folytatta tanulmányait, ahol a Nyíry István tanár vezetése alatt levő irodalmi egyesület egyik titkára lett. Első verseskötetét 1835-ben a „*Szerelem könnyei*” címmel Sárospatakon adták ki, ahol 1835-ben fejezte be tanulmányait.

Sárospataki évei után 1835 novemberétől sógora, Lónyay Gábor zempléni követ jurátusaként részt vett a pozsonyi országgyűlésen. Pozsonyi tartózkodása alatt figyelme a politikai irodalom felé fordult. A lengyel szabadságharc iránti lelkesedés adta a kezébe Mickiewicz műveit, olvasta, majd lefordította a francia filozófus és teológus Lamennais (1782-1854) vallásos, szocialista eszméket hirdető röpiratát („*Paroles d'un croyant*”). Megismerkedett Heine és az Ifjú Németország („*Junges Deutschland*”) irányzatához tartozó írók munkásságával.

Kapcsolatba lépett az országgyűlési ifjúság radikális szellemű körével, a Lovassy László által 1834-ben alapított, s az általa vezetett Társalkodási Egylettel. Kölcsey és Wesselényi kitüntető barátsággal fogadták a tehetséges ifjút. Az országgyűlési ifjúság tevékenységének hatására Kazinczy Gábor ezen pozsonyi évek alatt vált igazi politikussá és a társadalmi problémák iránt érdeklődő íróvá. Az országgyűlés után 1836-1837-ben ügyvédgyakornok (jórészt a neves politikai védőügyvéd, Benyovszky Péter mellett). 1836-1838 között jórészt Pesten tartózkodott, itt ismerkedett meg Vörösmarty Mihállyal, Toldy Ferencel és Fáy Andrással is.

Dolgozatai 1834-től kezdődően jelentek meg a „*Felső Magyar Országi Minerva*” (1825-1836 között Kassán megjelenő folyóirat) és a *Társalkodó* (A *Társalkodó a Jelenkor* című, 1832-től 1848-ig Pesten kiadott politikai lap társalapja volt) című lapokban. Hamarosan a kor legnagyobb tekintélynek örvendő irodalmi folyóirat, a Bajza József által szerkesztett *Athenaeum* is közzétette írásait. Ebből a korból főként a lengyel és az orosz irodalmat népszerűsítő publicisztikája emelhető ki.

A fenti folyóiratokban való publikálással nem érte be, és saját lapot kívánt alapítani a maga és a radikális eszméket valló társai számára. A tervezett folyóirat címe először a „*Táborozások az élet és a literatura köréből*” lett volna, majd ezt a tervet később megváltoztatva 1839-ben „*Népbarát*” (alcíme: *Táborozások a népérdek és a mozgalomliteratura érdekében*) címmel indította el. A lapot Kassán kívánta kiadni, de a budai Központi Könyvvizsgáló Hivatal bekérte Kassáról a kéziratot és letiltotta a megjelenését. A „*Népbarát*” című folyóirat kézírata fennmaradt, s tervezett első számának előszava tartalmazta Kazinczy Gábor és írói körének politikai nézeteit és esztétikai célkitűzéseit.

Kazinczy Gábor a radikális politikai átalakulás szükségességének tudatában volt. Felismerte az 1830-as francia júliusi forradalom és a lengyel felkelés évének korszakindító szerepét és jelentőségét az új világ megszületésében. A tervezett folyóirat fiatal munkatársai a polgári átalakulás hívei voltak, Kölcseyt vallották eszményképüknek, s Széchenyi István reformterveit támogatták. Összekapcsolta őket, hogy mindannyian tiszántúliak voltak és a szabadabb levegőjű református iskolákban folytatták tanulmányaikat. Szerettek volna a politikai fejlődésnek gyorsabb ütemet diktálni és radikálisabb követelésekkel léptek fel. Közéjük tartozott Tóth Lőrinc, Erdélyi János, Kuthy Lajos, Szánky Károly. A *Népbarát* - bár nem jelent meg - mégis jelentős vállalkozás volt.

Az 1837-es évben Kazinczy Gábor vezetésével új írónemzedék jelent meg a forradalmi irányzatosság elvi programját („mozgalom literatúrának” is nevezik) képviselve. A Kazinczy Gábor köré csoportosuló írók, a nemesi és plebejus értelmiség, akiket világnézetük, politikai felfogásuk hasonlósága kötött össze, gyűltek az Ifjú Magyarország táborába. 1839 márciusában már ötvenöt társat mondhatott a kör magáénak. Közéjük tartozott a politikus Szontagh Pál, Csengery Imre és Madarász József, valamint a fiatal költő Kerényi Frigyes. E tábor a *Népbarát* betiltása és a következményektől való jogos aggodalom miatt lassan szétesett. Legtöbbjük a negyvenes években is folytatta itt megkezdett munkásságát és aktívan részt vállalt a forradalom és szabadságharc közvetlen előkészítésében.

Kazinczy Gábor 1838 után ideje nagyobb részét vidéken, zempléni otthonában töltötte, de a pesti irodalmi élettel való kapcsolata nem szakadt meg. Odahaza tevékenyen részt vett vármegyéje politikai küzdelmeiben, és egyike volt azoknak, akik Kossuth letartóztatásának időszakában a legenergikusabban kiálltak mellette. Emellett az ellenállást is szervezte. Egyre nagyobb szerepet játszott Zemplén vármegye életében: 1843-tól a vármegye táblabírája, 1847-től pedig szolgabírája volt.

Az ellenzék egyik legnépszerűbb alakjának tekintették. A Petőfi által is magasztalt szónoki tehetsége kortársai véleménye szerint Kossuthéval vetekedett. Az 1847–1848. évi utolsó rendi országgyűlésen Zemplén vármegyei követként vett részt. 1847. július 11-én

Sátoraljaújhelyről elindulva Petőfi Sándorral Széphalomra utaztak, hogy tisztelegjenek Kazinczy Ferenc síremléke előtt. Ennek az utazásnak az emlékét őrzi Petőfi „*Széphalmon*” című verse. Petőfi Sándor 1847 októberében Koltón verset írt „*Kazinczy Gáborhoz*” címmel, amelyben pályatársának, lelki rokonának nevezte Kazinczyt. 1848–1849-ben országgyűlési képviselővé választották, ahol Kossuth ellenzékének, a Békepártnak lett a képviselője, s emiatt népszerűségét elvesztette.

A forradalom és szabadságharc bukása után őt is perbe fogták, haditörvényszék elé állították és elítélték. A börtönbüntetést azonban elkerülte, és több követőjével együtt ő is amnesztiát kapott. Ezt követően egy ideig Pesten tartózkodott az ide internált barátai körében, majd Bánfalvára (Borsod vármegye) költözött. Ebben az időszakban kezdett el történeti stúdiumokkal foglalkozni. Jelentős forráskiadványokat tett közzé (*Gr. Zrínyi Miklós munkái*. Pest 1852.; *Csery Mihály históriája*. Pest, 1853.; *Mátyás király kortársai tanúsága szerint*. Pest, 1862.; *Gr. Illésházy István nádor följegyzései 1592-1603 és hidvégi Mikó Ferencz históriája 1594-1613: Biró Sámuel folytatásával*. Pest, 1863.). Több kötetet kiadott nagybátyjának, Kazinczy Ferencnek a munkáiból. Fordított Molière vígjátékaiból, Marcus Tullius Cicero, Tacitus és Goethe műveiből. Toldy Ferencsel együtt kiadta Gaál György mesegyűjteményeit.

Munkásságának elismeréseképpen a Magyar Tudományos Akadémia 1858. december 15-én tartott közgyűlésén levelező tagjának választotta. A Nyelv- és Irodalomtudományok Osztálya tagjaként fejtette ki tudományos működését. Az elismerések sorát 1860-ban a Kisfaludy Társaság rendes tagjává történő megválasztása követte.

Kazinczy Gábor 1861-ben ismét képviselő lett, ezúttal a Felirati Párt színeiben. A magyar országgyűlésben 1861. május 27-én tartott beszéde kiváló szónoki teljesítmény, amelyben politikai nézeteit foglalta össze. Felszólalásában magát az alkotmányos monarchia hívének tartotta. Az 1848/1849. évi forradalmat és szabadságharcot nem népi-szociális felkelésnek, hanem inkább az értelmiség cselekvésének tekintette. Beszédében a magyar történeti alkotmány részét képező sarkalatos törvényeknek (*leges cardinales*) tiszteletben tartását követelte széles történeti-politikai összefüggésbe, kontextusba helyezve az Ausztria és Magyarország közötti korabeli viszonyokat.

Az országgyűlés 1861-ben történő feloszlata után Kazinczy Gábor újra reményvesztett lett, és visszavonult Bánfalvára. Itt hunyt el 1864. április 18-án. Halála után a Magyar Tudományos Akadémia Jókai Mórt kérte fel, hogy Bánfalvára utazzon Kazinczy Ferenc és Kazinczy Gábor irodalmi hagyatékának átvétele és biztonságba helyezése céljából.

Kazinczy Gábor főbb munkái

Szerelem könyvei. Sárospatak, 1835.; *Malvina. Regények könyve. I. Ezer-egy óranegyed. Tatár novellák*. Pest, 1838.; *Műcsarnok. 1. füzet. Gazdag és szegény. Dráma Souvestre Emiltől*. 1840.; *A fricska, bohózat Raupach után*. Buda, 1842; *Szív és ész, vígjáték Steigentesch báró után*. Buda, 1842.; *A meghittek*. Buda, 1843.; *Emlékbeszéd Kemény Dénes fölött*. Debrecen,

1849.; *Finn népmesék*. (Fordítás). Pest, 1856.; *Mátyás király kortársai tanúsága szerint*. Pest, Ráth Mór, 1862.; *Gr. Illésházy István nádor följegyzései 1592-1603 és hidvégi Mikó Ferencz históriája 1594-1613: Biró Sámuel folytatásával*. Pest, 1863.; *Altorjai b. Apor Péter munkái*. (szerk.). Pest, 1863. és *Emlékbeszéd Szemere Pál felett* (posztumusz kiadás). 1885.

Felhasznált irodalom

CSORBA Zoltán: *Kazinczy Gábor*. Miskolc, Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Honismereti Bizottság, 1994.

FENYŐ István: A „mozgalomliteratúra” koncepciója Kazinczy Gábor írói körében, *Irodalomtörténet*, 53/3., 1971, 501-528.

GÁL János: *Kazinczy Gábor írói és politikai működése*. Budapest, 1918.

JAKAB Elek: *Kazinczy Gábor irodalmi hatásáról*. Budapest, Magyar Tudományos Akadémia Könyvkiadó-Hivatal, 1880.

KAZINCZY Gábor: Kazinczy Gábor május 27-én tartott beszéde. Pest, Wodianer ny., 1861. Link: https://mandadb.hu/dokumentum/862990/BALL_000104_006.pdf

KOVÁTS Dániel, NAGY Károly (Szerk.): *Kazinczy Gábor emlékezete*. (Emlékülés előadásai). Miskolc, 1995.

LÉVAY József: *Kazinczy Gábor emlékezete*. (Olvastatott 1865. február 6-dikán.). *Kisfaludy-Társaság Évlapjai, Új Folyam* 2., (1863-1865),

RÉVAY Ferenc Frigyes: *Kazinczy Gábor élete a szabadságharc után*. Pécs, Dunántúl, 1941.

T. ERDÉLYI ILONA: Kazinczy Gábor és írói köre. In: PÁNDI Pál (szerk.): *A magyar irodalom története III. A magyar irodalom története 1772-től 1849-ig*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1965, 590-593.

T. ERDÉLYI ILONA: *Az ifjú Magyarország és Kazinczy Gábor*. Budapest, 1965. Irodalomtörténeti Füzetek 48. sz. Budapest. 1965.

Pókecz Kovács Attila

egyetemi tanár

NKE ÁNTK Állam- és Jogi Történeti Tanszék, KRE ÁJK Római Jogi Tanszék

email: PokeczKA@uni-nke.hu; pokecz.kovacs.attila@kre.hu

